

Департамент культури, туризму, національностей та релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

Арт-терапія в бібліотечній практиці

З досвіду роботи обласної бібліотеки для дітей "Юний читач"

Запоріжжя,
2017

Арт-терапія в бібліотечній практиці: З досвіду роботи обласної бібліотеки для дітей "Юний читач" / укладач Н. Б. Гвоздик. – Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2017. – 12 с.

В поданому матеріалі висвітлюються різні аспекти використання арт-терапевтичних технік, прийомів у роботі з дітьми і особливо з дітьми-дошкільниками, успішно впроваджені у Запорізькій обласній бібліотеці для дітей "Юний читач". Розраховано на бібліотечних фахівців.

Укладач

Гвоздик Н. Б.

Комп'ютерна верстка

Веселова Л.Г.

Відповідальний за випуск

Данилова Л.В.

*І нехай мистецтво не може,
як би нам цього не хотілося,
врятувати нас від воєн і поневірянь,
заздрості, жадібності, старості
або смерті, воно може хоча б
надати нам сил.*

Рей Бредбері

Не секрет, що дитинство – один з найважливіших етапів у житті людини. У цей період дитина активно пізнає навколишній світ, отримує перший досвід взаємодії з іншими людьми, намагається знайти своє місце серед них, вчиться жити у злагоді з самим собою та оточуючими і отримує перші елементарні знання.

Психіка дитини дуже вразлива і потребує дбайливого до себе ставлення, адже малюк тільки починає пізнавати самого себе і світ навколо. І на своєму шляху діти часто стикаються з серйозними труднощами у спілкуванні: у сім'ї, в дитячому садку, в школі, а буває і наодинці з самими собою. Дорослі дуже хочуть їм допомогти, але часто не знають як: переконання і моралі не допомагають, а сам малюк не може нічого пояснити. У таких випадках допомогти може фахівець з **арт-терапії**.

Завдання такого фахівця і полягає в тому, щоб допомогти дитині отримувати певний життєвий досвід, навички, знання в комфортних для себе психологічних умовах. **Арт-терапія** (лат. *ars* - мистецтво, грец. *therapeia* - лікування) являє собою методику лікування і розвитку за допомогою творчості, частіше художньої. Крім усього іншого, арт-терапія – прекрасний спосіб безболісно для інших висловити свої емоції і почуття.

Дитяча арт-терапія – це простий і ефективний спосіб психологічної допомоги дитині, що базується на творчості та грі і найбільш м'який метод контакту з важкими проблемами. Іншими словами, це – лікування творчістю.

Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності до самовираження і самопізнання, розуміння своєї неповторності та індивідуальності. Тобто арт-терапія ненав'язливо зцілює психіку дитини, знайомить її з навколишнім світом, що дозволяє побачити світ навколо себе прекрасним і гостинним, допомагає зробити цей процес радісним, цікавим, успішним, індивідуальним для кожного.

Арт-терапія заснована на спонтанному самовираженні і певною мірою ігнорує естетичні критерії в оцінці його результатів і професіоналізму автора. Більш важливим є сам процес творчості, а не результат. Вона пропонує дитині висловити свої емоції, почуття за допомогою **ліплення, малювання, конструювання природними матеріалами**. Дитина може не говорити, або може визнавати свої проблеми, але при цьому ліпити, рухатися і виражати себе через рухи тілом. Тож заняття з арт-терапії можуть знімати психічне напруження.

У занятті мистецтвом дуже важливо, щоб дитина відчувала свій успіх в цій справі. Якщо вона бачить, що має успіх у виявленні і відображенні своїх емоцій,

створенні унікальних виробів, малюнків, до неї приходять успіх у спілкуванні, а взаємодія зі світом стає більш конструктивною. Успіх у творчості в дитячій психіці несвідомо переноситься і на звичайне життя.

Показання для проведення дитячої арт-терапії:

- упертість;
- агресивність;
- страхи; заїкуватість;
- часта зміна настрою;
- затримки мовного та психічного розвитку;
- кризові ситуації;
- труднощі в школі, спілкування з однолітками і/або дорослими;
- збудливість або апатичність;
- зміна місця проживання;
- підготовки до дитячого садочка / школи та період адаптації;
- втрата батьківського контролю над дитиною, непослух;
- сором'язливість і невпевненість у собі;
- гіперактивність;
- інші проблеми у спілкуванні.

Який же вплив має арт-терапія, в чому полягають її унікальні особливості?

- Створює позитивний емоційний настрій;
- Дозволяє звернутися до тих реальних проблем або фантазій, які важко обговорювати вербально;
- Дає можливість на символічному рівні експериментувати з різними почуттями, досліджувати і виражати їх у соціально прийнятній формі, зокрема, працюючи над малюнками, картинками, скульптурами;
- Створює безпечний спосіб розрядки руйнівних тенденцій, дозволяє опрацювати думки і емоції, які дитина зазвичай звикла придушувати в собі;
- Сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, набуттю естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей в цілому;
- Підвищує адаптаційні здібності дитини до повсякденного життя;
- Знижує стомлення, негативні емоційні стани та їх прояви, пов'язані з навчанням;
- Сприяє ефективній корекції різних відхилень і порушень особистісного розвитку, спираючись на здоровий потенціал особистості, внутрішні механізми саморегуляції і зцілення.

Основні принципи занять арт-терапії:

- Бажання дитини – основна умова заняття. Творчість без бажання неможлива, і, звичайно, неможливий довірливий діалог з дитиною;
- Заохочення та подяка дитині;

- Арт-терапевт має бути готовий до того, що при діалозі під час заняття на загальні питання про себе, або про малюнок дитина іноді відповідає: «Не знаю». В такій ситуації потрібно запропонувати їй варіанти відповідей;

- Важливою умовою успішної роботи є безпосередня участь самого арт-терапевта в тій роботі, яку він пропонує. Фахівець разом з дитиною говорить про свій настрій (на початку і в кінці заняття), малює, ліпить, міркує про ті або інші твори, словом, виконує всі завдання, які дає і дитині. Тільки тоді у дитини формується довіра до арт-терапевта і до тієї незвичайної діяльності, яка їй пропонується;

- На заняттях потрібно використовувати яскраві, гарні, добротні матеріали. Фарби, олівці, пластилін, папір повинні мати акуратний вигляд, адже дитина відчуває ставлення до себе і через матеріал, з яким йому пропонують працювати. Для тих дітей, які включаються в роботу з небажанням, яскраве красиве канцелярське приладдя та інше обладнання можуть стати привабливим та стимулюючим моментом;

- На своїх заняттях арт-терапевт має розповісти про те чи інше явище. Його монолог буде найбільш корисним, якщо міститиме елементи гіпнотичної оповіді, тобто в якійсь мірі мова спеціаліста повинна вводити в легкий транс за допомогою повторів слів, речень, використання епітетів, метафор, зміни голосу. Це допомагає створити атмосферу незвичайності, таємничості і допомагає здійснитися диву спонтанного саморозкриття дитини;

- Головне завдання кожного заняття – отримувати задоволення від самого процесу малювання та іншої творчості, тоді, навіть, найпростіші каракулі відіграватимуть роль зцілення!

Віднедавна, після проходження співробітниками обласної бібліотеки для дітей "Юний читач" відповідного навчання та отримання сертифікатів, почали проводити заняття з арт-терапії для окремих категорій відвідувачів. Практикуються як індивідуальні, так і колективні заняття. Розраховані в першу чергу на дітей, що мають обмеження фізичного розвитку, проблеми у спілкуванні чи інші негаразди, заняття допомагають швидшій адаптації цієї категорії у навколишньому середовищі.

Згодом розрізнені заняття переросли в арт-проект під назвою "**Всякому серцю – любов і тепло**", який здобув схвальні відгуки як у дітей, так і у їхніх батьків.

Проект передбачає проведення **ігор-знайомств**: "Намалюй себе, відрекомендуй друга", "Якщо друг у тебе є – життя радісним стає", "Емоційний пиріг"; **арт-тренінгів**: "Чарівна країна емоцій", "Почуття мовою живопису", "Твій кольоровий світ"; **годин виховання творчістю**: "Терапія мистецтвом", "Я дитина, і так бачу", "Подорож у країну бажань", "Веселка наших почуттів", "Куля мрій"; **подорожей до свого внутрішнього світу**: "Ігровий простір творчості", "Я малюю свою радість", "Я малюю успіх і здоров'я"; **годин музичної арт-терапії**: "Калейдоскоп забарвленого ритму", "Творчість без меж".

У становленні людини важливою частиною процесів розвитку особистості є **розуміння образів, символів і форм**, які створюються нашою психікою для

гармонізації світосприйняття. Проте, на думку авторитетних психологів, найбільшою помилкою є те, що дитину **починають вчити малювати**. Таким чином, вважають психологи, ми, дорослі, **закриваємо дитині шлях до самопізнання і саморозуміння**. Адже через свій малюнок набагато легше зрозуміти і пізнати себе, що апіорі стає неможливим, коли з самого дитинства тебе вчать придивлятися до інших.

Звичайно, багато хто скаже: а як же дитина повинна бачити речі правильної форми і в правильних кольорах. Але **поняття "правильно"** саме по собі є **абстрактним**. Адже небо не завжди блакитне, а сонце далеко не жовте. Якщо уважно придивитися, то ми і самі побачимо в небі понад 30 відтінків різних кольорів.

Але ваша дитина може цього **не побачити**, якщо з самого дитинства не давати їй вибору побачити самій **те, що хоче побачити вона сама**. Отже, сучасні фахові психологи стверджують: **Вчити малювати не можна. А якщо вчити професійно, то – в художніх школах і після 8 років**.

Наведемо ряд аргументів, чому вчити малювати дитину до 8 років шкідливо:

1. Колір і форма, лінії на аркуші паперу є засобом самовираження дитини, і як тільки доросла людина починає коментувати, що сонечко має бути круглим, дивлячись на квадратне сонечко дитини, малеча миттєво знайде інший спосіб самовираження, і це будуть капризи, крики і т. п.;

2. У період дошкільного віку, коли дитина проходить дуже тонкий і важливий етап дорослішання – соціалізацію, саме її малюнок дасть вам зрозуміти можливі труднощі і переживання з цього приводу. Але тільки якщо **ви не забороняли малювати дитині те, що вона хоче**. У практиці роботи був такий приклад: одна мама, дитина якої була дуже агресивною у відношенні до інших дітей, пишалась тим, що завжди забороняла малювати їй війну і бійки. Результатом стало те, що дитина, яка могла висловити свої негативні емоції на аркуші паперу, привнесла все це в реальні соціальні відносини зі світом.

3. Дитина має право на свій сюрреалізм, тому виправляти малюнки дитини, пробувати робити їх більш красивими або правильними категорично не можна. Якщо дитина звикне до такої позиції дорослих, то її помилки в дорослому житті теж повинні будуть виправляти інші.

4. Кожен випадковий малюнок дитини – це звільнення від негативних станів, емоцій, які вона не змогла висловити, від енергії, яку нікуди було скинути. Тому, коли батьки починають допомагати з сюжетами, то несвідомо блокують психологічний канал, за допомогою якого дитина може стабілізувати свій психоемоційний стан. Можна допомогти дитині з вибором сюжету тоді, коли вона дуже цього просить, і то тільки чарівною фразою – **"Малюй, що хочеться малювати"**.

5. Наступне важливе запитання, яке задають батьки: чим малювати дитині? Адже прекрасно мати багато красивих фломастерів, які дають дуже чітку, тонку і рівну лінію. Але якщо розглядати малювання як форму самопомоги, то **тільки малювання рідкою фарбою, яка легко зміщується і дає можливість експериментувати з формою і різним кольором, та ще воскові олівці, дають ефект справжнього терапевтичного простору в малюнку.**

6. **Не слід критикувати малюнки дитини і порівнювати їх з іншими.** Через сприйняття продукту творчої діяльності малюка ви сприймаєте процес його становлення як особистості. Адже логіка дитини така: якщо малюнок поганий, значить і я погана дитина. Тому не треба боятись перехвалити дитину, адже кожен малюнок – це частинка прояву душі, кожна дитина – маленьке диво у своїй індивідуальності і неповторності.

7. Необхідно зауважити, що **процес малювання для дітей – це спосіб самопізнання, і дуже важливо не втрачати такий суттєвий психологічний і педагогічний інструмент, як малюнок.** Прості запитання до дитини: *"Хто намальований на малюнку? Який він? Що він робить? В якому він настрої?"* – Дають можливість арт-терапевту заглянути в душу дитини і побачити можливі проблеми.

8. Світ фантазій і казок, який відбивається на малюнку, розкриває для дитини нові горизонти власної уяви, і це дуже значуща сфера життєдіяльності дитини. **Якщо дорослі постійно повертають дитину в сувору реальність, це значно зменшує у дітей здатність фантазувати, збіднює їх інтелектуальний розвиток, знижує можливості креативного, образного мислення.** Адже це факт: перш ніж чомусь з'явиться в реальності, це щось з'являється у когось в фантазії. Тож не слід вбивати в своїй дитині творця!

9. Важливо наголосити на тому, що **сама дитина починає пишатися собою, коли бачить продукти своєї творчості в малюнках, і це є найкращим засобом для психологічної профілактики невротичних розладів особистості, тривоги, страхів і низької самооцінки.**

10. Малюнок є найпершою формою самовираження людства і найдавнішим засобом соціалізації. Наскальні малюнки передають нам весь шлях розвитку суспільства і цивілізації, тому так важливо дати кожній дитині пройти свій шлях розвитку в малюнках.

Є кілька важливих умов щодо організації занять з арт-терапії. Зазначимо деякі з них. Перед проведенням заняття обов'язково слід визначити завдання, яке ставить перед собою арт-терапевт. Серед таких завдань можуть бути:

- розвиток творчих і комунікативних здібностей;
- стимулювання творчого самовираження, розкриття свого «Я»;

- розширення уявлень про самих себе, розвиток цікавості до самого себе;
- розвиток впевненості у собі, підвищення самооцінки;
- згуртування дитячого колективу;
- зняття напруги, гармонізація емоційного стану.

Надзвичайно важливі також умови добору технік і прийомів створення зображень. Малюнкові сесії з дітьми не повинні обмежуватися звичайним набором образотворчих засобів (папір, пензлі, фарби) і традиційними засобами їх використання. Дитина більш охоче включається в процес, відмінний від того, до чого вона звикла. Існує кілька умов щодо добору технік і прийомів створення зображень, від яких залежить успішність арт-терапевтичного процесу з дітьми.

Умова 1. Техніки і прийоми повинні підбиратися за принципом простоти і ефектності. Тобто, дитина не повинна відчувати труднощі при створенні зображення з допомогою пропонованої техніки. Будь-які зусилля у ході роботи повинні бути цікавими, оригінальними, приємними дитині.

Умова 2. Цікавими і привабливими повинні бути і сам процес створення зображення, і його результат. Тобто, обидві складові в рівній мірі є цінними для дитини, і це відповідає природі дитячого малювання. Якщо зображувальна техніка не суперечить потребам і можливостям дитячого віку, створювати зображення в даній техніці буде для дитини так же природно, як і малювати.

Умова 3. Образотворчі техніки і засоби повинні бути нетрадиційними. По-перше, нові зображувальні засоби мотивують діяльність дитини, спрямовують і утримують її увагу. По-друге, дитина отримує новий незвичайний досвід. При отриманні такого незвичайного досвіду у дитини знижується контроль свідомості, слабшають механізми захисту і в зображенні більш активно стає присутньою свобода самовираження, а значить, виявляється неусвідомлена інформація.

Арсенал нетрадиційних засобів створення зображень надзвичайно широкий: акватуш, малювання сипучими продуктами або засушеним листям, малювання пальцями і долонями, за допомогою пульверизатора і т. д. Діти з величезним задоволенням підключаються до створення зображень незвичайним способом, наприклад, за допомогою сухого листя або гілок. Або трохи фантазії і...: на піску, приклеєному до паперу, розквітають квіти; у повітря злітає феєрверк з дрібних папірців, і не окреслені контури перетворюються в метеликів; із звичайнісіньких плям з фарби раптом виникають чудернацькі тварини. Працюючи в таких техніках і відчуваючи свій успіх, діти мають можливість спалити свої страхи, подолати невпевненість: перемогти злих чудовиськ, перетворивши їх на метеликів, злу відьму зробити доброю феєю, і зростити на папері казковий чудо-сад тощо.

За час реалізації проекту в роботі з дітьми успішно були застосовані наступні арт-терапевтичні техніки:

- **Бруднульки.** Суть техніки – дітям у буквальному розумінні пропонується "бруднити". Діти не малюють у тому розумінні, до якого вони звикли на заняттях у дитсадку чи школі. У "бруднуль" немає категорій "правильно-неправильно", "добре-погано", немає еталонів. Відсутність критеріїв оцінки виключає і саму оцінку. Хоча трапляються діти, які не можуть обійтися без оцінок, зовнішніх або внутрішніх, а тому висувають для себе та інших власні критерії: наприклад, привабливість колірної гами або акуратність. У цих випадках нав'язування оцінки має бути усунута дорослим, в результаті чого відійде напруга, невизначеність, страх, сумніви.

Найбільш насиченими по втіленню і емоційно яскравими є гуашеві або акварельні зображення-"бруднульки". Фарби ініціюють спонтанність, допомагають більш відкрито виявляти різноманітні емоції, досліджувати власні переживання. Їх можна втілити в привабливу для дітей форму: вони можуть замазувати фарбою вхід в печеру; бризками, плямами, різноманітними лініями створювати міста, зображати явища природи чи казкових істот; зафарбовувати кольоровими крейдяними олівцями власний силует, намальований на підлозі.

Нестандартність процесу зображення приводить дітей до власних маленьких відкриттів. Часто буває, що в ході бруднення діти відмовляються від пензликів, губок і починають малювати пальцями і долонями. Новизна "бруднульок", незвичайність і, в той же час, спорідненість з дитячою природою сприяють тому, що дитина "забуває" про соціальні заборони і табу і розкріпається, емоційно розкривається.

- **Штрихування, каракулі.** Штриховка – це графіка. Зображення створюється без фарб, за допомогою олівців та крейди. Під штрихуванням і карлючками в нашому випадку розуміється хаотичне або ритмічне нанесення тонких ліній на поверхню паперу, підлоги, стіни, мольберта тощо. Лінії можуть виглядати нерозбірливими, недбалими, невмілими, або, навпаки, вивіреними і точними. З окремих каракуль може скластися образ, або їх поєднання постане в абстрактній манері. Чиркати можна, використовуючи техніку "фроттаж", коли заштриховується поверхня аркуша, під який підкладається плоский предмет або заготовлений силует. Напевно, кожен колись пробував таким чином "проявити" монетку.

Штрихування і каракулі допомагають розворушити дитину, дають відчуття натиск олівця або крейди, знімають напругу перед малюванням. Штрихування прості у виконанні, займають нетривалий час, тому доречні в якості розминки арт-заняття. Штрихування відбувається у певному ритмі, який позитивно впливає на емоційну сферу дитини. У кожної дитини він свій, співзвучний з психофізіологічними ритмами організму. Ритм присутній у всіх життєвих циклах, у тому числі в режимі дня, чергуванні напруження і розслаблення, праці і відпочинку і т. д. Ритм створює настрій на активність, тонізує дитину.

- **Монотипія.** На будь-якій гладкій поверхні: склі, пластмасовій дошці, плівці, товстому глянцевою папері, робиться малюнок гуашевою фарбою. Матеріал, на який наноситься фарба, не повинен пропускати воду. Зверху накладається аркуш паперу і притискається до поверхні. Виходить відбиток у дзеркальному відображенні. Він може бути менш чітким порівняно з оригіналом, більш розпливчастим, можуть стертися межі між різними фарбами. Назва "монотипія" походить від грецького слова "monos" – "один", бо відбиток у цій

техніці виходить тільки один. Якщо у відбитку хочеться щось змінити або поліпшити, потрібно виготовити новий "оригінал", тобто намалювати все заново.

А можна на одному і тому ж аркуші робити кілька відбитків. Пропонуємо дитині щось змінити в "оригіналі", домалювати, наприклад, якусь деталь та повторно прикласти до нього аркуш з наявним відбитком. Малюнок відбитка зміниться. Процес можна повторювати безліч разів, поки він приносить автору задоволення, надихаючи його на нову творчість або ж до отримання найбільш привабливого результату. При бажанні дитина може "прописати" готовий відбиток: наприклад, домалювати його або приклеїти зверху потрібні елементи для завершення образу.

Дуже гарні, незвичайні відбитки виходять при допомозі звичайних ниток. Якщо нитку (бажано завдовжки 30-40 сантиметрів) опустити у фарбу, потім викласти її на аркуші за власним розсудом, залишивши поза аркушем лише кінчик, а потім накрити зверху іншим аркушем, і, придавивши його рукою, витягнути нитку з-під цих аркушів, то на обох дотичних до пофарбованої поверхні аркушах, нитки залишать незвичайні, чудернацькі відбитки.

Є безліч технік отримання цікавих відбитків з ниток. Для прикладу:

- пропрасувати верхній аркуш, яким ми накрили "оригінал" малюнка, з різним натиском;
- на оригінал поперемінно наносити багато або мало фарби;
- наклавши аркуш на оригінал, поперемінно злегка або сильно зсунути його з "оригіналу". Результати такої техніки дають багатий матеріал для дитячих фантазій.

Часто буває, що, пропрасовуючи верхній аркуш, дитина залишає на його тильній стороні сліди забруднених фарбою рук. Ці випадково отримані відбитки можуть зацікавити дитину не менше, а то й значно більше, ніж сам візерунок від нитки. І подальша активність розгорнеться саме тут – пальці будуть цілеспрямовано забарвлюватися, а фарба витиратися аркушем паперу. Для дитини – це власний, придуманий ним, спосіб малювання. В кінці заняття дитині задається питання, яке з отриманих зображень йому подобається найбільше. Обраному варіанту придумується назва, і він пропонується увазі інших дітей чи дорослих.

- **Малюнок на склі.** На відміну від малювання на папері, скло дарує нові візуальні враження і тактильні відчуття. Дітей захоплює сам процес малювання: гуаш

(саме її властивості найкраще підходять для малювання по склу) лягає м'яко, її можна розмазувати і пензлем, і пальцями, бо вона не вбирається в матеріал поверхні і довго не висихає. Дітям подобається малювати на склі великих розмірів, наприклад, 25x40см або 40x70см, – на них є де "розгулятись". Дітям подобається, що просто в процесі малювання скло можна промити мокрою губкою, нанести новий малюнок, знову змити і знову намалювати. Так і роблять гіперактивні і тривожні діти.

За рахунок того, що фарба не вбирається, скільки б різнокольорових шарів не наносилось, під ними завжди буде просвічувати прозора основа. Завдяки цим властивостям, зображення на склі сприймається як тимчасове, позбавлене монументальності і сталості. Дитина ніби не малює, а тренується малювати, і відповідно, має право на помилки та виправлення, без хворобливих переживань про результат, який вже не змінити. Описаний прийом з успіхом використовується для профілактики і корекції тривожності, соціальних страхів і побоювань, пов'язаних з результатом діяльності ("боязнь помилитись") і підходить сором'язливим дітям, оскільки спонукає їх до більшої активності.

Можна запропонувати дітям спільне малювання на одному склі. Це спонукатиме дітей встановлювати і підтримувати контакти, допоможе сформуванню вміння правильно діяти в конфліктних ситуаціях, поступатися чимось або відстоювати свою позицію, домовлятися з іншими учасниками спільного процесу малювання.

Важлива умова роботи зі склом, його краї мають бути відшліфовані, щоб дитина випадково не травмувалась в процесі роботи з ним.

Малювання пальцями. Майже у всіх перерахованих вище варіантах створення зображень були коментарі про спонтанний перехід дітей на малювання пальцями і долонями. Навіть той, хто ніколи не малював пальцями, може уявити особливі тактильні відчуття, які отримуєш, занурюючи палець в гуаш: щільну, але м'яку за структурою фарбу розмішуєш в баночці, підхоплюєш деяку її кількість, перенесиш на папір і робиш перший мазок... Це цілий ритуал!

Заради досягнення образотворчих ефектів нанесення фарби безпосередньо долонями і пальцями від дитини не вимагається розвиненої дрібної моторної координації. Рухи можуть бути розгонистими, великими, експресивними або навпаки, точковими, локальними, уривчастими. Товщина пальців вже сама по собі не передбачає створення тонких мазків, ліній. Малювання пальцями і долонями не піддається впливу стандартних шаблонів. Тому такий спосіб створення зображень від самого початку виявляє індивідуальність дитини. Малювання пальцями – це дозволена гра з брудом, у ході якої деструктивні імпульси і дії виражаються у соціально прийнятій формі. Дитина, непомітно для себе, може зануритися у дії, які зазвичай не робить, оскільки побоюється, не бажає або не вважає за можливе порушувати загальноприйняті правила. Зазвичай, у однієї і тої ж дитини кожен процес

і продукт малювання пальцями не схожий на попередній. Кожного разу все відбувається по-новому: вибирається інший колір, співвідношення ліній, темп, ритм і т. д. Тому результат маніпуляцій з фарбою може бути непередбачуваний: невідомо, яке зображення вийде у підсумку.

Малювання пальцями ніколи не викликає у дитини байдужості. У зв'язку з нестандартністю ситуації, особливими тактильними відчуттями, експресією і нетиповим результатом зображення, таке малювання, як правило, супроводжується емоційним відгуком, який може мати широкий діапазон – від яскраво негативного до яскраво позитивного. Новий досвід емоційного сприйняття себе в процесі малювання, спроби невластивих дитині характеристик поведінки, розширюють і збагачують образ свого "Я". Далеко не всі діти з власної ініціативи переходять на малювання пальцями. Деякі, зацікавившись і спробувавши цей спосіб, повертаються до пензлика або губки, як до більш звичних засобів зображення. Деяким дітям складно наважитися на малювання пальцями. Як правило, це діти з жорсткими соціальними обмеженнями поведінки, орієнтовані на ранній пізнавальний розвиток, а також ті, в яких батьки бачать "маленьких дорослих", від яких чекають зрілої поведінки, стриманості, розумності думок. Саме для цих дітей "ігри з брудом" слугують профілактикою та корекцією тривожності, соціальних страхів, пригніченості.

Малювання сухим листям (сипучими матеріалами і продуктами). Щосені, в кінці вересня я збираю жовте, червоне, руде листя, висушую його на підвіконні, складаю в картонну коробку з отворами для вентиляції. Сухе листя приносять багато радості дітям. Навіть якщо ви не робите з ним ніяких дій, а просто даєте дітям потримати їх у долонях, воно викликає у них сильний емоційний відгук. Сухе листя натуральне, смачно пахне, невагоме і тендітне на дотик. А ще з допомогою листя і клею ПВА можна створювати незвичайні зображення.

На аркуш паперу клеєм, який видавлюється з тюрника, наноситься малюнок. Потім сухе листя розтирається між долонями на дрібні частинки і розсипаються над клейовим малюнком. Зайві частинки, що не приклеїлись, просто струшуються. Ефектно виглядає зображення на тонованому і фактурному папері. Навіть коли діти намагаються зобразити щось конкретне, наприклад, ведмедика або машину, зображення виходить «кошлатим», пухнастим, але при цьому ефектним і привабливим.

Так само можна створювати зображення за допомогою дрібних сипучих матеріалів і продуктів: круп (манки, вівсяних та інших пластівців, гречки, пшона), цукрового піску, вермішелі тощо. Інколи діти висипають на аркуш з клеєм сипучі матеріали або прямо з ємності для зберігання, або цілими жменями. Дуже часто діти засипають всю поверхню аркуша крупою, навіть якщо до цього застосували зовсім трохи клею. При струшуванні зайвих матеріалів зображення все одно залишиться тільки в місці приклеювання.

Малювання сухим листям або сипучими продуктами захоплює навколишній дитячий фізичний простір. Матеріали розсипаються, розлітаються навколо робочого

місця, покривають поверхню стола, підлоги. Легке і крихке сухе листя в руках перетворюється в дрібний порошок. Діти набирають його знову і знову, згрібаючи в купки зі всієї поверхні, до якої дотяглися, і яку змогли "відбити" у сусідів. Перемішані між собою і розкидані сипучі продукти, порошок з листя за своїм зовнішнім виглядом – сміття, яке у буденності акуратно вимітається, викидається, від якого дітей привчають позбавлятися, або якого не дозволяють, навіть, торкатись. А тут за допомогою цього "сміття" відбувається процес творення картин.

Описана техніка створення зображень підходить дітям з вираженою моторною незграбністю, негативізмом, сприяє процесу адаптації дитини у новому просторі, дарує відчуття успішності.

Малювання предметами навколишнього простору. Корисним і цікавим є метод, коли діти малюють різними підручними матеріалами: зім'ятим папером, гумовими іграшками, кубиками, губками, зубними щітками, паличками, нитками, коктейльними соломинками, ластиком і будь-чим ще. Дитяча ініціатива – використовувати нетипові предмети для створення зображень, завжди вітається, якщо, звичайно, не наносить шкоди, не порушує права інших дітей. Використання навколишніх предметів за ініціативою дитини служить для арт-терапевта знаком залучення її до творчої діяльності, говорить про успішність адаптаційного процесу, про зростання дитячої самооцінки, про вияв сили для висування і відстоювання власних ідей. А ще, цей процес надзвичайно веселий і сповнений несподіванок.

Малювання пластиліном. Пластиліном можна створити різні зображення. Це трудомістка техніка, вона вимагає від дитини слухняності та тривалого зосередження уваги. Добре таку техніку використовувати з гіперактивними дітьми.

Малювання під музику. Основа музики – звук. Звук, як акустичний сигнал, впливає на клітини живого організму, змінюючи їх активність. На музику реагує серцево-судинна та дихальна системи, музика впливає на гормональний обмін тощо. Дітям пропонується прослухати музику, представляючи при цьому її колір і рух звуків. Потім, при повторному звучанні, дітям пропонується ті образи, які вони намалювали в своїй уяві, зобразити з допомогою образотворчих матеріалів. Краще при цьому використовувати акварель або воскові крейди.

Малювання на мокрому папері. При використанні цієї техніки, незвичайна робота може вийти, якщо її виконати на заздалегідь змоченою пульверизатором папері. Дітям надзвичайно цікаво спостерігати, як розтікаються і змішуються на мокрому папері фарби, це приносить дитині особливу насолоду та дарує їй багато позитивних емоцій.

Висновок з усього викладеного вище такий: **мета занять з арт-терапії** – не навчити дитину малювати чи ліпити, а допомогти їй засобами мистецтва впоратися з

проблемами, що викликають у неї негативні емоції і які вона часто не може вербалізувати, а ще дати вихід її творчій енергії. Ще одне, не менш важливе завдання арт-терапії – допомогти дитині навчитись висловлювати власні почуття, а продукти творчості, що виникають у ході цього процесу, мають лише прикладне значення, слугують дорослим матеріалом для аналізу дитячих переживань.

Список використаної літератури

Гончарук, В. Музикотерапія як виховна система особистісного розвитку молодшого школяра в складних сучасних умовах/В. Гончарук// Початкова школа і сучасність. – 2017.- № 5. – С. 6-9.

Денисенко, Н.Ф. Від гармонії кольорів до здоров'я дитини: [Колір і здоров'я дитини] Н.Ф. Денисенко // Початкове навчання та виховання. – 2006.- № 31.- С. 41-47.

Денисенко, Н. Колір у нашому житті: [ігри з кольоротерапії] Н. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2006. - №11. – С. 16 – 19.

Зінченко, Я. Метод пісочної терапії / Я. Зінченко // Розкажіть онуку. – 2017. - №5. – С. 46 – 47.

Іванюк, М. "Кольорові казки" лікують, розвивають, розважають / М. Іванюк // Дошкільне виховання. – 2012. - №2. – С. 16 – 19.

Лютько, Л. Арт – терапевтичний вплив дитячого ранку / Л. Лютько // Музичний керівник. – 2012. - №3. – С. 12 – 15.

Максимчук, В. Арт-терапія кольором, кольоротерапія в роботі з образотворчої діяльності / В. Максимчук // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2012. - № 3. – С. 79 – 97.

Подоляк, Н. Казка, що лікує душі: [Казка – як вид арт-терапії] / Н.Подоляк// Дошкільне виховання. – 2009. – № - 9.- С.21-23.

Практичний психолог радить: [Організація арт-терапевтичного супроводу дошкільників] // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2013. - № 21-22.- С.17-24.

Шпонтан, І.М. Долаємо дитячі страхи спільними зусиллями фахівців і батьків. Казкотерапія. Арт-терапія. Психодрама/ І.М.Шпонтан // Безпека життєдіяльності. – 2011. - № 4.- С. 23-25.

Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека для дітей
"Юний читач" Запорізької обласної ради

69006

м. Запоріжжя

вул. В.Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62

236-85-63

236-86-27

236-86-49

Факс: 61) 236-85-62

Ел. пошта: zobd@ukr.net

Сайт: zobd.zp.ua